

« Η Ινδία και ο Μόντι »

Από χώρα-χάος σε χώρα-υπερδύναμη ;

Γράφει ο
Βύρων Τομάζος

Φαντάζομαι ότι έχετε καταλάβει από τα άρθρα που έχω γράψει, ότι έχω ταξιδέψει πάρα πολύ ανά τον κόσμο, κυρίως λόγω επαγγέλματος, αλλά κι επειδή μας άρεσε, στη γυναίκα μου και σε μένα. Ταυτιστήκαμε και με ένα άλλο ζευγάρι που τους άρεσαν τα ταξίδια, κι έτσι έχουμε κάνει αρκετά.

Στην Ινδία έχω πάει αρκετές φορές και για επαγγελματικούς λόγους και για τουρισμό κι έχω γνωρίσει τη φτώχεια και τον πλούτο της.

Οι πρώτες άμεσες γνώσεις μου για την Ινδία ήταν από έναν συμφοιτητή μου στο Μόναχο, που έμενε στο διπλανό δωμάτιο, και μου έλεγε πολλά για την πατρίδα του, ως επί το πλείστον καταθλιπτικά, αν και αυτός ήταν απ' τους τυχερούς και ανήκε σε πλούσια οικογένεια. Μου έλεγε συχνά: «Βύρωνα δυστυχώς η πατρίδα μου δεν θα φτιάξει ούτε σε 200 χρόνια».

Η άλλη εμπειρία που είχα ήταν όταν κάναμε με την προαναφερόμενη παρέα μου ένα τουριστικό ταξίδι δύο βδομάδων στην Ινδία και διαπίστωσα κι εγώ αυτά που μου έλεγε ο φίλος μου. Ήταν ένα ταξίδι περίπου πριν από 20 χρόνια.

Στις 15 μέρες που μείναμε σαν τουρίστες είδαμε τα κυριότερα αξιοθέατα, τα οποία ήταν κυρίως τα παλάτια που είχαν φτιάξει οι Μογγόλοι. Είδαμε επίσης και αριστοκρατικούς γάμους, όπου τον γαμπρό και τη νύφη τούς κουβαλούσαν ελέφαντες. Πήγαμε σε πολλούς ιερούς ναούς και μας έκανε πολύ μεγάλη εντύπωση ότι ο ξεναγός μας ήταν καθηγητής κι είχε μεγάλη πίστη σ' ένα ελεφαντάκι που το θεωρούσαν, ας πούμε, παρόμοιο με Θεό ή Άγιο. Πήγαιναν, δηλαδή, οι Ινδοί και προσκυνούσαν με ευλάβεια το ελεφαντάκι. Έλεγα στον καθηγητή «Καλά εσύ, καθηγητή της πανεπιστημίου, προσκυνάς ένα ζώο;» και μου απάντησε: «Καλά εσείς δεν προσκυνάτε τον Χριστό;». Του λέω «Όμως ο Χριστός είναι άνθρωπος, κι ακόμα κι αν δεν πιστεύεις ότι είναι Θεός, είναι απ' τις μεγαλύτερες φυσιογνωμίες που πάτησαν στη γη». Του «έμπεινα» συνέχεια, είναι το κακό χόμπι μου, γιατί είχα πάρει ένα βιβλίο για την Ινδία, αυτός ήταν 15 μέρες μαζί μας, και διάβαζα όλη την ιστορία το βράδυ και την άλλη μέρα τον ρωτούσα και σε ορισμένα δεν μου απαντούσε. Μια μέρα μου λέει «Είμαι καθηγητής και κάνω 20 χρόνια αυτή τη δουλειά, τέτοιο πράγμα σαν κι εσένα δεν έχω ξαναδεί», εγώ βέβαια δεν του είπα ότι είχα διαβάσει το βιβλίο. Τον πείραζα και του έλεγα «Μα αυτά τα παλάτια τα έχουν χτίσει οι Μογγόλοι». Το άκρον άωτον ήταν όταν φθάσαμε στο Taj Mahal, ένα μαυσωλείο, που το έχει κάνει ένας βασιλιάς στη μνήμη της γυναίκας του που πέθανε νέα και μου λέει «Αυτό είναι το μεγαλύτερο αριστούργημα του κόσμου», και του λέω «Κόψε λίγο, όχι σαν την Ακρόπολη όμως». Ήταν ωραίο αλλά υπήρχε τρομερή ασυμμετρία και προχειρότητα στην κατασκευή του, όπως π.χ. το πάτωμα κι οι μινιαρέδες που παρατήρησα ότι δεν ήταν κάθετοι όρθιοι, αλλά είχαν γύρει προς τα έξω ο καθηγητής υποστήριξε ότι το έχουν κάνει επίτηδες, όταν πέσουν να μην πέσουν στον ιερό χώρο. Αυτός όμως είχε αρκετές γνώσεις για την ιστορία της Ινδίας και μάθαμε αρκετά πράγματα.

Εκεί υπάρχει κυκλοφοριακή συμφόρηση και είναι αξιοσημείωτο πώς οι οδηγοί διασχίζουν αυτό το πλήθος που περπατάει παντού. Κάνουν κάποια νοήματα, δεν ξέρω τι ακριβώς, πάντως το διασχίζουν. Εμείς είχαμε ένα μικρό πούλμαν με έναν οδηγό κι έναν ξεναγό, αυτόν τον καθηγητή, και μας έκανε εντύπωση πόσο γρήγορα τα κατάφερε και περνούσε. Φυσικά, οι αδέσποτες αγελάδες είχαν προτεραιότητα παντού!

Η Ινδία είναι μια χώρα στη Νότια Ασία, η 2η μεγαλύτερη χώρα σε πληθυσμό με 1,3 δις περίπου κατοίκους και μεγάλη σε έκταση (3,2 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα).

Γνώρισε πολλούς κατακτητές, μεταξύ αυτών ήταν οι Πέρσες, οι Μουσουλμάνοι, οι Μογγόλοι, οι Πορτογάλοι, οι Ολλανδοί και κυρίως οι Άγγλοι. Τελικά επικράτησαν οι Άγγλοι και το 1887 η βασίλισσα Βικτώρια ονομάστηκε αυτοκράτειρα των Ινδιών. Για πρώτη φορά οι Ινδοί ήρθαν σ' επα-

φή με τον δυτικό κόσμο, με την προέλαση του Μεγάλου Αλεξάνδρου μέχρι τον Ινδό ποταμό. Η επίδραση του ελληνικού πολιτισμού στους Ινδούς υπήρξε βαθιά. Δείγματά της ανακαλύπτουμε πολλά στην ινδική τέχνη. Μετά τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου δημιουργήθηκαν ινδικά κρατίδια με Έλληνες ηγεμόνες που διατηρήθηκαν μέχρι το 50 π.Χ. (κατά την περίοδο αυτή διαδόθηκε ευρύτατα ο Βουδισμός που δημιουργήθηκε γύρω στα 1700 π.Χ. σαν αντίδραση προς τον Βεδισμό). Από τότε νέα φύλα εισβάλλουν από την κεντρική Ασία στην Ινδία και επικρατούν.

Μετά από δύσκολες διαπραγματεύσεις το 1947 η Ινδία χωρίστηκε σε δύο αυτόνομα κράτη, στο πλαίσιο της βρετανικής κοινοπολιτείας: το Πακιστάν, όπου ήταν κυρίως Μουσουλμάνοι και τη μεγάλη, αυτόνομη Ινδική Δημοκρατία.

Το 1958 άρχισε μια σύρραξη μεταξύ της Κίνας και της Ινδίας στα σύνορα. Τελικά επιτεύχθηκε η κατάπαυση του πυρός, τον Δεκέμβριο του 1962, μετά από αίτημα του Νεχρού, του τότε πρωθυπουργού της Ινδίας, που ζήτησε βοήθεια απ' τις Η.Π.Α.

Η Καλκούτα λεγόταν ότι είναι η κόλαση της γης, πιθανόν να είναι και σήμερα σε κάποιες περιοχές της. Είναι όντως πραγματική κόλαση, όπως και κάποια άλλα χωριά της Ινδίας. Οι άνθρωποι εκεί κοιμούνται στους δρόμους, υπάρχει φτώχεια και βρώμα.

Κατά την αρχαιότητα, η Ινδία ήταν χωρισμένη σε 118 βασίλεια (όπως γράφει ο Μεγασθένης, που έγραψε πρώτος για τον ινδικό κόσμο) και ο λαός του κάθε βασιλείου διαιρούνταν σε 7 τάξεις (ή κάστες) δηλαδή τους φιλόσοφους (Βραχμάνες), τους γεωργούς, τους βοσκούς, τους τεχνίτες, τους στρατιώτες, τους επόπτες και τους συμβούλους του βασιλιά.

Επειδή υπάρχουν πολλές γλώσσες, κάπου 350 διάλεκτοι, κι είναι αδύνατο να συνεννοηθούν μεταξύ τους, ως βασική γλώσσα του κράτους χρησιμοποιείται η Αγγλική. Οι Ινδοί γνωρίζουν την Αγγλική καλύτερα από τους περισσότερους λαούς του Τρίτου Κόσμου κι αυτό τους δίνει ένα πλεονέκτημα και είναι πιο προχωρημένοι όσον αφορά τις επιστήμες και την πληροφορική.

Κάπου είχα διαβάσει ότι περίπου 100 εκατομμύρια Ινδοί ασχολούνται κι έχουν επαγγέλματα σχετικά με την πληροφορική. Πολλές χώρες και επιχειρήσεις ανά τον κόσμο χρησιμοποιούν Ινδούς, οι οποίοι κάνουν διάφορες διαγνώσεις μέσω των υπολογιστών κι εν συνεχεία στέλνουν τ' αποτελέσματα στα διάφορα πανεπιστήμια. Πολλά λογιστικά γραφεία έχουν παραρτήματα στην Ινδία.

Μαζί με τον γιο μου πήγαμε απεσταλμένοι ενός μεγαλοεφοπλιστή να συζητήσουμε ένα μεγάλο έργο και συναντήσαμε μερικές φορές έναν από τους πιο πλούσιους ανθρώπους της Ινδίας. Σε μια στιγμή μήκη η γυναίκα του μέσα και μας μίλησε και της δώσαμε μια κασέτα με ελληνική μουσική, της πιάσαμε λίγο την κουβέντα και μας κάλεσε στο σπίτι της το βράδυ για δείπνο, πράγμα που εξέπληξε τον άντρα της... Βέβαια, υπήρξε συντονισμός και συνέργεια επικοινωνίας... Πήγαμε στο σπίτι της, έβαλε τη μουσική και μάλιστα, παρόλο που είχε πολλές υπηρέτριες, μας σέρβιρε η ίδια. Ο άντρας της ήρθε αργότερα. Περάσαμε πολύ ωραία. Σ' ένα φιλικό περιβάλλον μάς είπαν κι αυτοί τα της Ινδίας. Τη ρώτησα «Μπροστά απ' τον ουρανόξυστη σας αυτά τα χαμόσπιτα δεν μπορείτε να τα εξαγοράσετε;» και μου απάντησε «Ναι, μας γυρεύουν όσα θέλουν, περισσότερο απ' όσο κοστίζει ολόκληρος ο ουρανόξυστης. Εδώ δυστυχώς δεν είναι σαν την Κίνα που με ένα γράμμα απ' την κεντρική κυβέρνηση μετακινούνται ολόκληρα χωριά. Εδώ δυστυχώς έχουμε ίσως κακή νοούμενη δημοκρατία, δηλαδή, δεν μπορούμε να απαλλοτριώσουμε γη και η γη είναι το νόμισμα ένα ζητούμενο στην Ινδία κι οι νόμοι κι οι προμήθειες για απόκτηση γης στους εκάστοτε τοπικούς άρχοντες πολλές φορές υπερβαίνουν την αξία του ακινήτου. Δυστυχώς η Ινδία, ούτε σε 100 χρόνια δεν πρόκειται να σηκώσει κεφάλι».

Αυτά είχα κι εγώ στο μυαλό μου για την Ινδία. Πρόσφατα όμως διάβασα σε διάφορα περιοδικά και μελέτες ότι η Ινδία μέχρι το 2030 θα είναι η 2η οικονομική δύναμη στον κόσμο, λόγω πληθυσμού αλλά και λόγω του ότι με τον νέο πρωθυπουργό **Μόντι**, ο οποίος ανέλαβε το 2014, έχει σταθερή ανάπτυξη.

Φαντάζομαι ότι τα βασικότερα προβλήματα, όμως, παραμένουν, όπως θα αναφέρω και παρακάτω, στις προσπάθειες του νέου πρωθυπουργού, του **Μόντι**, να αναδιοργανώσει την αχανή αυτή χώρα, πράγμα ιδιαίτερα δύσκολο.

Στην Ινδία το πολίτευμα είναι δημοκρατικό, οι κυβερνήσεις, δηλαδή, είναι εκλεγμένες.

Αξιοσημείωτο είναι ότι ο **Μόντι** έχει επιταχύνει την οικονομική ανάπτυξη της χώρας, **από 6,4% το 2013 σε 7,9% το 2015 - γεγονός που καθιστά την Ινδία την ταχύτερα αναπτυσσόμενη μεγάλη οικονομία στον κόσμο**. Έχει προωθήσει μεταρρυθμίσεις που είχαν σταματήσει εδώ και χρόνια, συμπεριλαμβανομένης της αναεώρησης του νόμου περί χρεοκοπίας και της υιοθέτησης ενός εθνικού φόρου επί των πωλήσεων (GST), για να αντικαταστήσει μια συγκεχυμένη σειρά τοπικών και εθνικών φόρων. Οι ξένες επενδύσεις έχουν αυξηθεί, αν και από χαμηλή βάση. Η Ινδία, οι υπουργοί επιμένουν, έτσι επιτέλους ο τίγρης που υποσχέθηκε ο κ. **Μόντι** ζύπνησε.

Οι πολιτικές συνθήκες είναι περισσότερο από ποτέ ευνοϊκές για μεταρρύθμιση. Η κυβέρνηση **Μόντι** είναι η ισχυρότερη εδώ και δεκαετίες. Έχει μεγάλη πλειοψηφία στην κατώτερη κοινοβουλευτική τάξη και βρίσκεται πιο κοντά στον έλεγχο του ανώτερου κοινοβουλίου. Διοικεί, επίσης, τα περισσότερα μεγάλα τοπικά κράτη. Η αντιπολίτευση είναι απελπιστική.

Ως πρωθυπουργός, ο κ. **Μόντι** ήταν εξίσου προσεκτικός τόσο με τους μαχητικούς ινδουιστές, όσο και με τους επιχειρηματίες. Η κυβέρνησή του δημιούργησε πρόσφατα χάος στην αύξηση των εξαγωγών βοείου κρέατος με αυστηρούς νέους κανόνες για τις αγορές βοοειδών, σε σχέση με τον σεβασμό του ινδουιστή για τις αγελάδες.

Είναι σχήμα οξύμωρο να πεινάει ο λαός και αυτή η βασική τροφή του βοδινού κρέατος και του γάλακτος, που μπορεί να παραχθεί σε μεγάλη αφθονία, να απαγορεύεται με βάση τη θρησκεία.

Οι θαυμαστές του κ. **Μόντι** τον περιγράφουν ως τον άνθρωπο που απελευθέρωσε επιτέλους το δυναμικό της Ινδίας. Στην πραγματικότητα, όμως, μπορεί να μείνει στην ιστορία ως αυτός που έδωσε την αποφασιστική ώθηση στην Ινδία για ταχεία, διατηρήσιμη ανάπτυξη. Εντούτοις οι ανησυχίες για ένα ακόμη σκοτεινότερο αποτέλεσμα αυξάνονται.

Ο πιστός αδήςιος επιδιορθωτής

Ο **Narendra Modi** είναι ένας καλός διαχειριστής, αλλά όχι και μεταρρυθμιστής. Η φορολογική μεταρρύθμιση δεν έχει μακροχρόνια προοπτική. Οι μεταρρυθμίσεις στη γη και το εργατικό δυναμικό έχουν δοκιμαστεί ελάχιστα.

Ελπίζει ότι η ελευθέρωση των μεταρρυθμίσεων -που έχουν διαπεράσει τον αέρα από τον Μάιο του 2014 που σάρωσε στην εξουσία ως πρωθυπουργός- θα αναζωογονήσει την οικονομία της Ινδίας.

Ο κ. **Μόντι** έχει δείξει ότι είναι ένας έξυπνος διαχειριστής του οικονομικού μηχανισμού που κληρονόμησε. Η διαφθορά φαίνεται να έχει μειωθεί, τουλάχιστον στα υψηλότερα επίπεδα διακυβέρνησης. Αλλά έχει επιδείξει ελάχιστη όρεξη για τις μεταρρυθμίσεις που θα επέφεραν σταθερή ανάπτυξη του βιοτικού επιπέδου και που θα μπορούσαν να βελτιώσουν τη ζωή των 1.3 δις πολιτών της Ινδίας.

Ο κ. **Μόντι** αξίζει την πίστωση χρόνου για την επίτευξη μακροοικονομικής σταθερότητας. Οι πολυετείς μάστιγες της οικονομίας, όπως ο διψήφιος πληθωρισμός και τα ελλείμματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, λείπουν. Η Ινδία αναπτύχθηκε μέχρι πρόσφατα ταχύτερα από όλες τις άλλες μεγάλες αναδυόμενες οικονομίες, αν και πολλές αμφιβολίες διατυπώνονται για την ακρίβεια των στοιχείων του ΑΕΠ. Η σποραδική ελευθέρωση των επενδυτικών κανόνων συνέβαλε στην προσέλκυση ρεκόρ ξένων κεφαλαίων, αν και όλα εκκινούν από ένα άκρως χαμηλό επίπεδο. Η χρηματιστηριακή αγορά γνώρισε άνοδο. Τεχνολογικοί γίγαντες, όπως η Apple και η

Amazon, βλέπουν την Ινδία ως το επόμενο σύνορο.

Ο κ. **Μόντι** θα πρέπει επίσης να λάβει συγχαρητήρια για τη λογική χρήση των επιδοτήσεων πετρελαίου για την εξαφάνιση των ρύπων των καυσίμων και για το ότι διατήρησε το έλλειμμα του προϋπολογισμού ως επί το πλείστον, υπό έλεγχο. **Αύξηση 7% περίπου δεν είναι κάτι που πρέπει να υποτιμήσουμε. Παρ' όλα αυτά, οι υπουργοί του κ. Μόντι μιλάνε για μια οικονομία που επεκτείνεται κατά 8-10% ετησίως**, αν όχι περισσότερο - το μέγεθος των συντελεστών που είναι απαραίτητο για την απορρόφηση του 1 εκατ.

Ινδών που εισέρχονται στην αγορά εργασίας κάθε μήνα. Η επίτευξη αυτού του στόχου απαιτεί βαθιές και ευρείες μεταρρυθμίσεις.

Ο κ. **Μόντι** έχει επίσης υποστηρίξει ένα εθνικό βιομετρικό σχήμα γνωστό ως Aadhaar, το οποίο έχει κάνει πολλούς Ινδούς ορατούς στο κράτος για πρώτη φορά. **Η σύνδεση των ψηφιακών ταυτοτήτων με τα κινητά τηλέφωνα και τους τραπεζικούς λογαριασμούς κατέστησε δυνατή τη χορήγηση επιδοτήσεων** κατευθείαν στους απόρους, μειώνοντας τους ενδιάμεσους φορείς, οι οποίοι κατά το παρελθόν κατακρατούσαν μέχρι και τα τρία τέταρτα των χρημάτων του συστήματος. Τα κέρδη από τον Aadhaar θα μπορούσαν να καταλήξουν να είναι σημαντικά.

Το πρόβλημα είναι ότι ο κ. **Μόντι** σε άλλες περιπτώσεις έχει δείξει μικρή γενναιότητα. Πολύ συχνά, επιφέρει ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις. Όταν φλερτάρει τους ψηφοφόρους, μιλά με ενθουσιασμό για την παραίτηση από τα κυρίαρχα ύψη της οικονομίας στον ιδιωτικό τομέα. **«Πιστεύω ότι η κυβέρνηση δεν έχει καμία δουλειά να εμπλέκεται στην επιχείρηση»**, δήλωσε. Ωστόσο, η πολυσυζητημένη ιδιωτικοποίηση κρατικών επιχειρήσεων δεν έχει ακόμη πραγματοποιηθεί. **Το κράτος εξακολουθεί να κάνει τα πάντα**, από τα προκατασκευασμένα σπίτια μέχρι και τα προστατευτικά σε μαχητικά αεροπλάνα που ακόμη και οι δικές του ένοπλες δυνάμεις αρνούνται να αγοράσουν.

Μόνο το ένα δέκατο των εργαζομένων στην βιομηχανία στην Ινδία εργάζονται σε εργοστάσια με περισσότερους από 200 εργαζομένους, σε σύγκριση με πάνω από το μισό στην Κίνα. «Το εργατικό δυναμικό είναι ο πιο άφθονος πόρος της Ινδίας, αλλά απαιτείται ο εκσυγχρονισμός του οργανωτικού τομέα, ο οποίος θα πρέπει να είναι ο κινητήρας για τη δημιουργία καλών θέσεων εργασίας», λέει ο Vijay Joshi του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης στο νέο βιβλίο India's Long Road.

Οι περικοπές προσωπικού σε ορισμένες βιομηχανίες χρειάζονται την έγκριση των αρχών. **Σπανίως χορηγείται**.

Το κόστος της αδράνειας είναι προφανές. **Περίπου το ένα τρίτο**

των νέων Ινδών δεν είναι στην εκπαίδευση, την απασχόληση ή την κατάρτιση. Τα ποσοστά συμμετοχής στην εργασία είναι χαμηλά, ειδικά για τις γυναίκες, γι' αυτό έβαλα το ερωτηματικό στον τίτλο.

Η Ινδία τοποθετείται σε μια χαμηλή θέση, 130η από τις 189, στην κατάταξη της Παγκόσμιας Τράπεζας για την ευκολία στην πράξη.

Οι επιχειρήσεις προτιμούν να παραμείνουν μικρές επειδή η άνοδος στην κλίμακα τούς καθιστά ευάλωτους σε διεφθαρμένους αξιωματούχους που τους πιέζουν για δωροδοκίες (ή ενδέχεται να αυξηθούν οι φορολογικές τους υποχρεώσεις).

Το δεδομένο μέχρι στιγμής δεν είναι η σταθερή βούληση να μεταρρυθμιστεί μόνιμα η Ινδία, αλλά μια στροφή προς τον οικονομικό λαϊκισμό. Οι διατάξεις, π.χ., που εκδόθηκαν τον Μάιο για την προστασία των αγελάδων (που θεωρούνται ιερές από τους Ινδουιστές και υποστηρίζονται από τους Hindu-εθνικιστές υποστηρικτές του BJP) έχουν θέσει σε κίνδυνο μια μεγάλη και αναπτυσσόμενη βιομηχανία εξαγωγής κρέατος βουβάλου, καθώς και παραγωγούς γαλακτοκομικών προϊόντων και δερμάτων.

Στην εποχή που ζούμε, με την τεράστια πρόοδο της επιστήμης και την τεράστια τροφοδότηση γνώσης, οι θρησκευτικοί ηγέτες ανά τον κόσμο δεν το βάζουν κάτω. Κι αντί να εκσυγχρονιστούν και, ας πούμε, να συντονιστούν με την επιστήμη, αυτοί ακολουθούν ακόμα τον αντίθετο δρόμο, σε αρκετούς λαούς, με πρωταθλητές τους μουσουλμανικούς, να δογματίζουν και να φανατίζουν τους πιστούς τους. Είμαι βέβαιος ότι η κατάσταση δεν μπορεί να προχωρήσει για πολύ έτσι, ειδικά τώρα με τα φθηνά κινητά που συνδέονται με το cloud. Θα έρθει μία άλλη μεγάλη ανατροπή, όπως αυτή που έφερε ο **Αϊνστάιν**. Αυτή θα προκύψει απ' τους ίδιους τους λαούς. Το να προφητεύει κανείς έχει ρίσκο, αλλά αυτό το ρίσκο το παίρνω ευχάριστα.

Πηγές: Modi's India (2017) The Economist
he constant tinkerer (2017) The Economist
Falling into line (2017) The Economist
Μπάρισμα - Γκουγκλ